Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі економіки

Швеція Sverige

KSE Kyiv School of Economics

Бюджетний барометр – вересень 2022

Що вийшло?

1. У вересні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло **156,1 млрд грн, що майже на чверть менше, ніж у серпні**. **Передусім це наслідок того, що грантів отримали 72,5 млрд грн, що на 34% менше серпневого показника.**
2. На погашення державного боргу у вересні було витрачено **лише 3,6 млрд грн** або **1,18%** від всієї витраченої на ці потреби суми за 3 квартали 2022 року. Це результат домовленостей Уряду з кредиторами про відтермінування сплати боргових зобов'язань за зовнішнім боргом України (відповідний меморандум про взаєморозуміння щодо призупинення виплат за офіційним боргом з міжнародними партнерами у G7 та Паризькому клубі було підписано 14 вересня 2022 року).

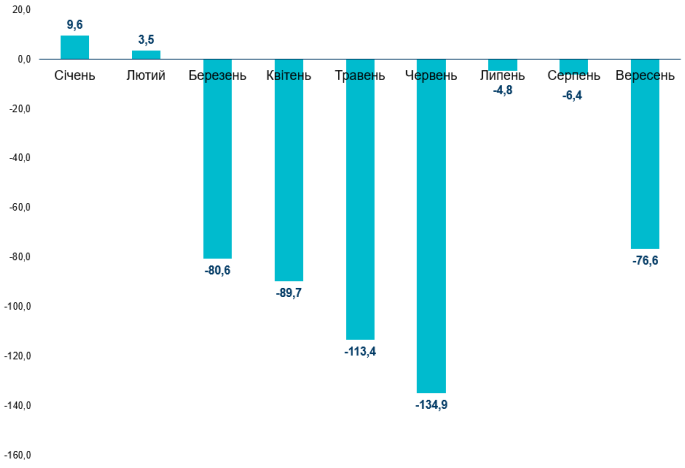
Що не вийшло?

- **Обсяг грантової підтримки у вересні був нижчим, ніж у минулі місяці, тож дефіцит бюджету** знову **суттєво виріс** після двомісячного низького рівня. **У вересні він** становив **74,9 млрд грн** (за загальним фондом – **76,6 млрд грн)** (рис. 1).
- **Уряду не вдається отримати бажані обсяги фінансування через розміщення військових ОВДП**. Як і у серпні, Мінфін не підвищував ставки, хоча цього очікують інвестори.

Що далі?

1. Україна має отримати наступний пакет макрофінансової допомоги від ЄС у сумі 5 мільярдів євро трьома траншами. Перший у сумі 2 млрд євро очікується вже у жовтні – Європейська комісія розмістила облігації, кошти від яких буде використано для надання Україні макрофінансової допомоги. Решта надійдуть у листопаді та грудні 2022 року.
2. Наприкінці вересня Конгрес США остаточно схвалив виділення Україні додаткових коштів, серед яких передбачена пряма бюджетна підтримка – Україна має отримати грант від США у сумі 4,5 млрд дол. США.
3. Уряд розраховує на збільшення надходжень через розміщення ОВДП, спрощуючи процедури для купівлі облігацій населенням (зокрема, доступ в додатку Дія). Мінфін, реагуючи на велику кількість запитів з боку органів місцевої влади, знову роз'яснив громадам процедуру викупу ОВДП за кошти місцевих бюджетів, яку було запроваджено ще у 2018 році. Станом на кінець вересня територіальні громади володіли ОВДП на суму понад 1 мільярд гривень. Ймовірно, що бажанню територіальних громад інвестувати вільні кошти в ОВДП сприяло те, що вони отримали неочікувано більше доходів (передусім через "військові ПДФО"), але не можуть їх використати через законодавчі обмеження бюджетних видатків під час війни.

Рис. 1. Дефіцит бюджету, млрд грн (за загальним фондом)

Джерело: Міністерство фінансів України

Ключові ризики:

- Ескалація військових дій з боку росії (масові ракетні атаки та погрози застосування ядерної зброї) може ще більше погіршити ділову активність. Відповідний індекс, який розраховує НБУ, у вересні засвідчив загальні позитивні зміни в очікуваннях бізнесу, але водночас кількість працівників, як очікує бізнес, буде знижуватися, що може призвести до скорочення надходжень від ПДФО та ЄСВ (середній ризик).
- Зміна керівництва Нацбанку може призвести до зміни політики регулятора в частині емісійної допомоги Уряду для фінансування дефіциту бюджету. Однак новий Голова НБУ Андрій Пишний перед призначенням зазначив, що "емісія має бути контрольованою і не має бути єдиним джерелом фінансування. Емісія має бути тільки в рамках тих макроекономічних показників, які визначає НБУ" (низький ризик).
- Реалізація ідеї Нацбанку щодо продажу ОВДП з власного портфеля за вищими, ніж в Уряду, відсотками для досягнення монетарних цілей (зниження інфляційного тиску та тиску на золотовалютні резерви). Це зменшить і без того низьку привабливість первинних аукціонів, а отже скоротить це джерело фінансування держбюджету (середній ризик).

Деталі:

(1) Темпи надходжень до загального фонду бюджету дещо впали порівняно з попередніми місяцями. Згідно з довоєнним планом, вересень мав принести до бюджету 86,5 млрд грн. За даними Мінфіну, загальний фонд держбюджету фактично отримав 83,6 млрд грн податкових надходжень та 72,5 млрд грн міжнародної допомоги у вигляді грантів. Для порівняння, за вересень 2021 року до загального фонду держбюджету надійшло всього 83,3 млрд грн.

Фактичні надходження від **податку на доходи фізичних осіб** становили 12,9 млрд грн при довоєнному плані 12,2 млрд грн (перевиконання 0,7 млрд грн або 5,7%). Причини перевиконання залишаються незмінними - вищі виплати військовим.

Сальдо «внутрішнього» ПДВ у вересні становило 22 млрд грн при 16,7 млрд грн планових (перевиконання на 31,7%). Така ситуація в першу чергу зумовлена зменшенням відшкодування ПДВ – у вересні відшкодовано всього 1,6 млрд грн. Ще однією причиною є висока інфляція, яка становила 21,8% у вересні до грудня попереднього року, що суттєво вище, ніж закладалося в планові довоєнні показники.

Доходи від рентної плати залишаються високими через високі ціни на газ: при планових довоєнних показниках у розмірі 5,1 млрд грн у вересні вдалося зібрати 7 млрд грн (перевиконання на 37,3%).

Традиційно складною залишається ситуація з **імпортним ПДВ – при очікуваних 37 млрд грн надійшло всього 26,3 млрд грн** (різниця 28,9%). Основною причиною залишається падіння імпорту через скорочення як інвестиційного, так і споживчого попиту.

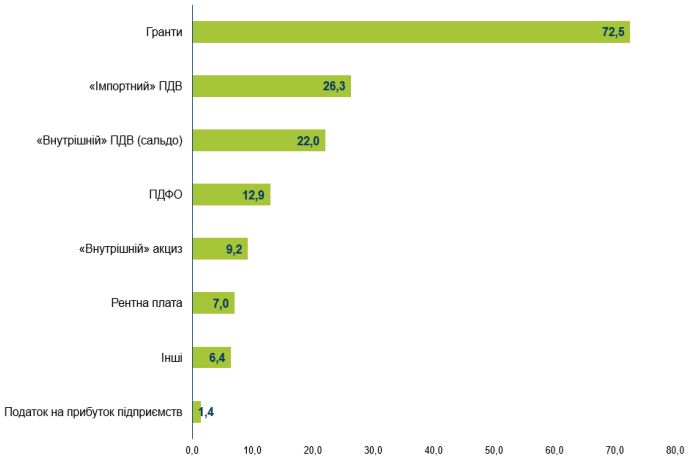
Надходження акцизного податку склали 9,2 млрд грн. Важливо, що з 30 вересня 2022 року частково відновлено оподаткування палива за ставкою 100 євро за 1000 літрів (що значно нижче європейських рівнів: у ЄС мінімальна ставка на неетильований бензин складає 359 євро за 1000 літрів, а на етильований бензин - 421 євро за 1000 літрів) - це створює передумови для збільшення надходжень від акцизного податку в наступних періодах.

У вересні фактичні надходження **податку на прибуток підприємств** склали 1,4 млрд грн при 1,5 млрд грн планових (різниця у 6,7%), але це не показовий місяць для цього податку. Надходження «внутрішнього» акцизу досягли 9,2 млрд грн при 6,4 млрд грн планових (перевиконання 43,8%), що, ймовірно, пов'язано з вищими цінами, ніж закладалось при плануванні.

(2) У вересні до Державного бюджету надійшло **72,5 млрд грн** міжнародної допомоги (грантів), що на третину менше, ніж у серпні. Зокрема, до Державного бюджету України надійшов грант у розмірі **$1,5 млрд (54,8 млрд грн) від США**. Це останній транш грантових коштів з **$4,5 млрд**, які були надані США через Цільовий фонд Світового банку у рамках проєкту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні». Ці кошти буде спрямовано на відшкодування витрат бюджету для забезпечення пенсійних виплат та окремих програм державної соціальної допомоги, таких як оплата житлово-комунальних послуг, підтримка малозабезпечених сімей, дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства, ВПО тощо. Також отримано **€500 млн (17,7 млрд грн)** грантових коштів ЄС у рамках підписаного Сторонами 5 вересня цього року Контракту з розбудови держави та посилення стійкості - III.

(3) У вересні із **зовнішніх джерел до державного бюджету не було залучено жодної гривні у формі позик**. Всі кошти, які вдалося запозичити, – це кошти від продажу військових облігацій на суму **32,8 млрд грн.** Це найменша місячна сума із початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. З 24 лютого і до кінця вересня Національний банк викупив військових ОВДП на суму 315 млрд грн, із них у вересні - **на 30 млрд грн** (що відповідає заявленим місячним обсягам). На відкритих аукціонах вдалося залучити лише **2,8 млрд грн** при незмінній дохідності (для 6-місячних гривневих облігацій 12%; для річних 14% та півторарічних - 16%). При цьому за період із 24 лютого до 2 жовтня 2022 року сума погашення ОВДП перевищила ринкові суми розміщення військових облігацій на 54 млрд грн.

Рис. 2. Доходи державного бюджету у вересні 2022, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

(4) У вересні 2022 року **касові видатки державного бюджету були здійснені в обсязі 295,2 млрд грн**, у тому числі загального фонду – в сумі **233,1 млрд грн, що на 21 млрд грн більше, ніж у серпні**. За січень-вересень 2022 року касові видатки державного бюджету становили 1,7 трлн грн, у тому числі загального фонду – 1,59 трлн грн, або 83,6% від довоєнного розпису звітного періоду. Продовжується фінансування видатків на оборону та здійснення найнеобхідніших соціальних виплат.

(5) У вересні до місцевих бюджетів надійшло 32,5 млрд грн податкових платежів (на 3,3 млрд грн менше, ніж у серпні). Загалом за три квартали 2022 року місцеві бюджети отримали 275,6 млрд грн податкових надходжень (на 33,1 млрд грн, або на 13,7% більше аналогічного періоду минулого року). У порівнянні з попереднім місяцем перевиконання відносно минулого року збільшилось на 1,9 в.п. Ризик зменшення надходжень до місцевих бюджетів з наступного року через скасування ПДФО для військових наразі не справдився. Окрім того, у вересні 2022 року місцеві бюджети отримали 9,9 млрд грн трансфертів з державного бюджету. Також у розпорядженні органів місцевого самоврядування щомісячно залишається реверсна дотація в обсязі 899 млн гривень, яка не перераховується до державного бюджету в умовах воєнного часу. Також на рахунках місцевих бюджетів залишається 9,2 млрд грн невикористаних залишків коштів освітньої субвенції - це вже на 3,6 млрд грн більше, ніж було на початку року. Ці кошти можуть бути використані як за прямим призначенням, тобто для кращого забезпечення закладів освіти, так і на новий цьогорічний напрям – захист територіальної цілісності України.

Фінансування соціальних видатків

За вересень 2022 року на пенсійні виплати спрямовано 49,5 млрд грн, що на 11,6% або 5,6 млрд грн більше, ніж за аналогічний період минулого року. Загалом за 9 місяців пенсійні видатки становили 436,6 млрд грн, що на 49,8 млрд або на 11,4 % грн більше минулорічних відповідного періоду.

Доходи Пенсійного фонду за січень-вересень 2022 року становили 435,8 млрд грн. Вони збільшилися на 47,4 млрд грн до аналогічного періоду 2021 року за рахунок власних доходів та на 15,8 млрд грн за рахунок трансферту з держбюджету.

З початку року Пенсійний фонд фактично отримав 265,4 млрд грн надходжень від ЄСВ, що на 5,3 млрд грн більше, ніж було заплановано.

Загальні надходження від ЄСВ у вересні 2022 року збільшились на 400 млн грн до попереднього місяця і на 8,6 млрд грн до вересня 2021 року та становили 37,5 млрд грн.

Проте ми продовжуємо спостерігати заборгованість за виплатами з Фонду соціального страхування України (ФССУ). Наприклад, на 30 вересня фінансування виплат допомоги з вагітності й пологів та з тимчасової непрацездатності виконано по 18 липня й лише на 35%.

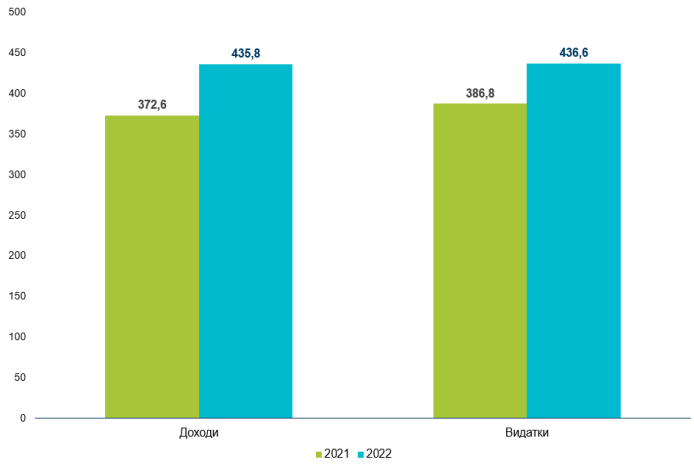
Загалом за 9 місяців поточного року ФССУ нарахував 12,9 млн грн близько 1,8 млн застрахованим особам на допомогу з тимчасової втрати непрацездатності, на поховання та у зв'язку із вагітністю та пологами. Крім того, ФССУ призначив страхові виплати за поранення чи смерть внаслідок бойових дій під час виконання посадових обов'язків на суму 16,5 млн грн.

Держава продовжує підтримувати бізнес та сприяти збільшенню робочих місць. Так, за програмою «Власна справа» в межах проєкту «єРобота» за 6 хвиль, які проводилися у період 1 липня по 18 вересня, були задоволені 1492 заявки підприємців на отримання мікрогрантів на загальну суму 346,3 млн грн. За цими проектами потенційно буде створено 3829 робочих місць.

У вересні уряд погасив заборгованість із субсидії на проживання переселенців у закладах державної та комунальної форми власності та закладах освіти приватної форми власності за травень. Із резервного фонду держбюджету на це виділили 60,6 млн грн.

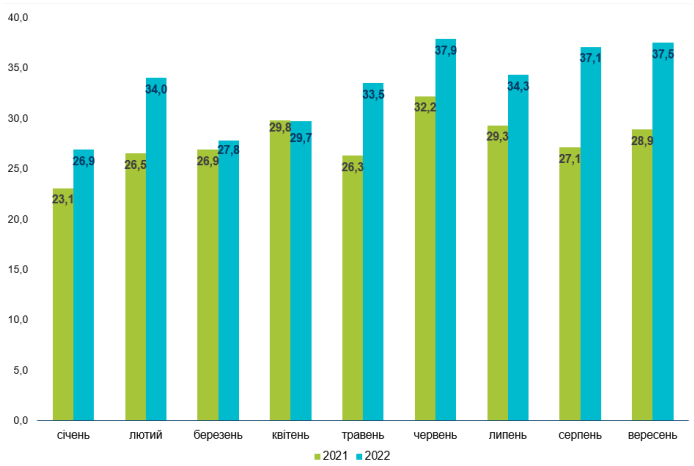
Джерела: Міністерство економіки України, Пенсійний фонд України, Міністерство фінансів України, Фонд соціального страхування України.

Рис. 3. Доходи та видатки Пенсійного фонду за січень-вересень 2021-2022 років, млрд грн

Джерело: Пенсійний фонд України

Рис. 4. Надходження від ЄСВ у 2021-2022 роках, млрд грн

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 1. Частка запозичень України в січні-вересні 2022 року

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень
Загальна сума запозичень, млрд грн	10,9	7,0	145,0	104,1	109,6	184,7	52,5	102,4	32,8
Всього запозичено, % за січень-вересень	1,46%	0,93%	19,36%	13,90%	14,63%	24,66%	7,01%	13,67%	4,38%
Від розміщення ОВДП, % за січень-вересень	2,27%	1,22%	10,45%	16,32%	17,87%	25,44%	11,02%	8,56%	6,90%
Запозичено у % із зовнішніх джерел у відсотках за січень-вересень	0,04%	0,44%	34,88%	9,69%	10,20%	22,12%	0,04%	22,60%	0%
Платежі з погашення державного боргу, % за січень-вересень	6,37%	18,71%	6,47%	12,84%	11,20%	14,94%	15,13%	13,16%	1,18%
Платежі з обслуговування, % за січень-вересень	5,47%	17,62%	13,85%	7,82%	25,92%	10,93%	2,92%	11,59%	3,86%
Різниця між запозиченими фінансовими ресурсами і видатками на погашення та обслуговування державного боргу, млрд грн	-14,3	-68,7	110,6	56,7	48,0	127,6	3,3	50,0	25,1

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 2. Основні показники фінансування бюджету

Показники	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Січень-вересень
Всього надійшло, млрд грн, у т.ч.:	10,9	7,0	145,0	104,1	109,6	184,7	52,5	102,4	32,8	749,0
У % до плану (за весь період)	23,8		120,4	156,2	170,5	133,5	115,6	106,5	87,0	87,0
Від розміщення ОВДП (всього), млрд грн, у т.ч.:	10,8	5,8	49,7	77,6	85,0	121,0	52,4	40,7	32,8	475,6
У гривнях, млрд грн,	*6,7*	*5,1*	*49,4*	*69,6*	*87,1*	*113,8*	*36,3*	*37,0*	*31,0*	*425,9*
У іноземній валюті у перерахунку в млрд грн (млн дол. США+ млн Євро)	*₴4,1 ($143,1 +€0)*	*₴0,7 ($16,7 +€7,1)*	*₴0,3 ($11,8 +€0)*	*₴8,0 ($75,4 +€174,9)*	*₴4,6 ($4,4 +€51,7)*	*₴10,4 ($297,1 +€54,6)*	*₴16,1 ($412,6 +€100)*	*₴3,7 ($48,2 +€50,9)*	*₴1,8 ($17,1 +€33,8)*	*₴49,7 ($1131,4 +€473)*
Із зовнішніх джерел, млрд грн	0,1	1,2	95,4	26,5	27,9	60,5	0,1	61,8		273,5
Платежі з погашення державного боргу, млрд грн	19,4	57,0	19,7	39,1	34,1	45,5	46,1	40,1	3,6	304,6
У % до плану за весь період	98,8		93,1	101,5	99,5	99,5	99,6	99,9	89,9	99,9
Платежі з обслуговування	5,8	18,7	14,7	8,3	27,5	11,6	3,1	12,3	4,1	106,1
У % до плану за весь період	96,5		94,5	94,2	97,5	99,4	97,3	94,6	80,8	94,6

Джерело: Міністерство фінансів України

Таблиця 3. Зовнішні джерела залучення фінансових ресурсів за січень-вересень 2022 року

Джерела	Обсяг коштів (млрд грн; млн дол США; млн євро; млрд яп. єн, млн канад. дол.)
позики ЄС у рамках нового пакету екстреної макрофінансової допомоги	₴74,2 (€2200)
позики уряду Канади	₴47,1 ($392,8+1035,8 CAD)
кошти Міжнародного валютного фонду в рамках додаткового фінансування за програмою екстреної підтримки «Rapid Financing Instrument (RFI)»	₴41,3 ($1400)
позики МБРР в рамках проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого держуправління в Україні»	₴18,2 ($566)
позики Японського агентства розвитку на політику розвитку у сфері надзвичайного економічного відновлення	₴17,0 (¥78)
позики МБРР в рамках проєкту «Додаткова позика до Другої позики на політику розвитку в сфері економічного відновлення»	₴14,3 (€400)
позики ЄІБ в рамках проекту «Основний кредит для аграрної галузі»	₴12,6 (€382)
позики Французького агентства розвитку	₴9,7 (€300)
позики ЄІБ в рамках проекту «Проект щодо основного кредиту для МСП та компаній з середнім рівнем капіталізації (APEX)»	₴8,5 (€257)
позики уряду Італії	₴7,6 (€200)
позики Кредитної установи для відбудови (KfW) (Проект «ММСП – Фінансування COVID-19»)	₴4,8 (€150)
позики Кредитної установи для відбудови (KfW) (Проект «Надзвичайна економічна програма для України»)	₴4,7 (€149,3)
позики МБРР в рамках проекту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів»	₴3,5 ($120)
позики МБРР в рамках проекту Друге додаткове фінансування проекту «Екстрене реагування на COVID-19 та вакцинація в Україні»	₴3,2 ($111,6)
позики МБРР в рамках проекту Проект «Східна Україна: возз'єднання, відновлення, відродження (Проект ЗВ)»	₴2,9 ($99)
позики МБРР в рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України»	₴1,6 ($54,6)
позики МБРР в рамках проекту «Друге додаткове фінансування, спрямоване на подолання наслідків пандемії COVID-19»	₴1,2 ($40)
позики МБРР в рамках проекту «Прискорення інвестицій у сільське господарство України»	₴1,0 ($34,5)
позики МБРР в рамках проекту «Додаткове фінансування Проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	₴0,2 ($7)

Джерело: Міністерство фінансів України

Автори:
Юлія Маркуц, Ліна Задорожня, Тарас Маршалок, Інна Студеннікова, Дмитро Андрієнко,
Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління при Київській школі економіки

* * *

Центр аналізу публічних фінансів та публічного управління створено Київською школою економіки за підтримки уряду Швеції. Думки, висновки чи рекомендації належать авторам цього видання і не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори видання.